

սորենքն ու ուսանողները ճառից յետոյ չնորհակալութիւն են յայտնել, որպէս նաեւ ձայնակցել են ճառախօսի արժարժած հայեացքներին Հայոց եկեղեցու գերիւնի տնօրէնական միութեանը ծանօթեցնելու մասին:

Վ. ՊՈՒՍԻՅ մեզ գրում են, որ Նոգ-դատի բանտը ձգուած հայերի թիւում եղել է և Շմառն անունով հայ աւաղակապիտը, որ յայտնի է իւր անվերջ-րութեամբ:

Նոյն տեղից մեզ գրում են, որ Նոգ-դատ է ուղարկուած մի յանձնախումբ ապստամբութեան գործը քննելու հա-մար:

Նոր-Կար-ի անցեալ համարում հա-ղորդեցինք, որ Նոգդատի նահանգա-պետը Նոգդատի թիւում տակ տարուած է Վ. Պոլիս իւր անհաշի վարմունքի հա-մար բացատրութիւն տալու: Իսկ էն-կիւրիի նահանգապետը, ինչպէս այժմ հաղորդում են մեզ Վ. Պոլիսից, երկու-րից փախել է իւր պաշտօնատեղից: Ինչպէս Նոգդատի, այնպէս և էնկիւրիի համար նոր նահանգապետներ են ու-ղարկուած:

Վ.Ս.Ս.Ս.Ս.Ս.Ս. — Դեկտեմբերի 19-ին Լուսաոբից եկեղեցու ծխական ուսում-նարանի հոգեւորեցեալ հիմնադիր Գրի-գորիս եպ. Աղուանեանի յիշատակին հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ հողեհանգիստ կատարուեց աշակերտ-ները, աշակերտուհիները և ուսուցիչ-ները ներկայութեամբ:

Նոյն տեղից.—Արդէն իրաւունք է ստացուած Գանձախումբ յունուարից պարտաւորութեանը բանալու:

Թիֆլիսի քաղաքային խորհուրդն իւր դեկտեմբերի 27-ի նիստին որոշեց 1894 թուի նախահաշիւը քննել կէտ առ կէտ, և այդ նիստին քննուեց մուտքի միայն 3 հատուած: Նախահաշիւի քննութիւնն երկու կողմերէն մի քանի նիստումս Փաղաքային քարտուղարի ընտրութիւնը յետաձգուած է:

Պ. Գ. Ալեքանեանը 1894 թուի համար մի օրինակ Նոր-Կար, նուրբէլ է Կով-Բար, Բնի. Նուխու ճիւղի գրադարու-նին:

Հաղորդել էինք, որ Նոր-Կարից հա-նի քաղաքային խորհուրդը որոշել էր նպատակ տալ Ռաֆայէլ Պատկանեանի այրիին: Պր. Կրայ, թերթի ասելով, այդ որոշումը քննութեան է տնել Գո-նի չըջանի վարչութեան քաղաքային ղործերի ատեսանը:

Վ.Ս.Ս.Ս.Ս.Ս.Ս. — Պատուական Նոր-Կար-ի № 177 համարում Կար-Աւանից լոյս տեսած յօդուածը, տեղիս ու Աս-տուածածին եկեղեցու երեցիքին տար-տարուց աւելի հասարակութեանը հա-շիւ չենք կայացնելու առթիւ, ունեցաւ իւր ներգործութիւնը: Նուիրու յաջոր-դաբանից մի հրաման եկաւ տեղիս քահանայի և իշխանների անուամբ, ո-րով հրամայուած էր քննադատել երեց-իքին հաշիւները տեսնել և ստանալ և իրեն արձակուած համարել իւր պաշ-տօնից: Իսկ մինչև նոր երեցիքին ընտ-րութիւնը՝ այդ պաշտօնը կատարել քա-հանայի հակադրութեամբ մի հաւատարի մարդ, որին որ կընտրէ ժողովուրդը իսկույն ժողով կազմուեցաւ քահանայի նախադասութեամբ. երեցիքին հաշիւ-ները քննելով, երեցեալ, որ ա- եկեղեց-ու գրամատուրը պահուելիս է եղել 70%-ով, իսկ հողերը կառավարութեանը հաշիւ է ներկայացուել 100%-ով, ք.) եկե-ղեցին տարուայ ընթացքում վնաս է քերուած, չնայած որ 150 ր. դրամագլխի սովորն էլ մնալու է: Քահանի որ դեռ

նոր երեցիքին ընտրութիւն չէ եղել, ցանկալի էր, որ մեր հասարակութիւնն անձնական կըքերը մի կողմ դնէ և ընտրէ մի հաւատարի և գործունեայ երեցիքին, որից կախուած է նաև մեր նոր քա-ցուելիք օրերուց պարտիքը գոյութիւնը:

Թիւրքաց կառավարութիւնն՝ ի նկա-տի ունենալով օսմանեան պետութեան հարաւային Ռուսիայի հետ ունեցած ա-ռեւտրական ընդարձակ յարաբերութիւն-ները՝ արդէն որոշել է Կիւտու օսմա-նեան մշտական հիւպատոսութիւն հաս-տատել: Այդ պաշտօնում, որպէս հա-ղորդում են ուսուց լրագրիւնը, հաս-տատուած է Հակիլի-բէյը:

ԱՐՏԱՍՈՂՄԱՆԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՅ

Օսմանեան հպատակ Բէլիսեան Մա-նուկ անուն մի անձ բաւական տարի-ներ առաջ առեւտրական գործով Կա-կաթա գետից, այնտեղ հարստացել և 30 տարի առաջ իւր հարստութիւն Կա-կաթա գետից անգլիական գրամատոս յանձ-նել է, որով մեռած ժամանակը բաւա-կան մեծակ մի հարստութիւն թողել է: Բէլիսեանի Վ. Պոլիս գտնուող ազգա-կաններն իմանալով աճոր մահը, իրենց ժառանգորդութիւն հաստատող պաշ-տօնագրերը պատրաստել և այժմ դէպի Հնդկաստան ճանքայ ելելու վրայ են եղել, տիրանալու համար այդ ժառան-գութեան որ կը կարծուի թէ իւր բա-ղադրեալ տոկոսներով մինչև այժմ մէկ միլիոն անգլիական ոսկու հասած կը-լինի:

—Յրուսաղէմի միաբաններէն Տ. Գա-րիէլ վարդապետ Անուշեան, որ քանի մը տարիներէ հետէ իւր նուիրակ կը-չըջէր ի Հնդկաստան և Պարսկաստան, Նրուսաղէմ վերադարձել է նոյեմբեր 10-ին: Տ. Անուշեան վարդապետ այս չըջագայութեան առթիւ ի Կալկաթա բաւական հետազօտել է Անուշեան մե-ծագանձ կտակի մը խնդիրը, որ երկու տարիներէ հետէ կայ և որու վրայ ի Վ. Պոլիս, ի Տրապիզոն և ի Ռուսաստան բազմաթիւ տեճիք՝ իբրև Անուշեանի ժառանգորդը՝ կը փափագէր ծանօթու-թիւն ստանալ Կիւտուից թէ Տ. Գա-րիէլ վարդապետի ամենայն հետաքր-տութեանց արդիւնքն է եղեր հաստա-տել թէ ի Հնդկաստան այդպիսի մեծա-գանձ կտակ մը գոյութիւն չունի: Կա-կաթայի Հայոց մէջ ցարդ կը յիշատա-կուի Հայ մը, որ ասկէց 50 տարի յա-ռաջ լսելով այդպիսի կտակի մը գոյու-թիւնը, Թուրքիայէն ելել Հնդկաստան գացել և իբրև ժառանգորդ Անուշեան-նի՝ կտակեալ միլիոնաւոր գանձն ստա-նալու համար բոլոր ունեցածը վտանգ-է. յետոյ վերահասու ըլլալով կտակին չգոյութեան, յուսահատութենէն գրեթէ խնդագրել և չբաւոր ու ողորմելի վի-ճակի մէջ փողոցները բաւական ժամա-նակ թափառել է և ոմանց գուարճու-թեան ու ծաղրին առարկայ ըլլալէ ետ-քը գերեզման իջել է ցաւով և հեծու-թեամբ: Միւս կողմէ կրկինք թէ տա-կաւին կան քանի մը տեճիք, որ հա-ւատ չընծայելով այսպիսի ծանօթու-թեանց, կը չարուանկեն հետապնդիլ, և մինչև իսկ կըմտաբերեն դատ բանալ Տ. Գարիէլ վարդապետի գէմ, կարծե-լով թէ ան գացած յաջողած է տիրել այդ միլիոնաւոր գանձին և իրենք զը-րկուած են:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԻՄԱԳՈՐԾԻՄԱՆ

Մեծարող ու խմբողիք. Խոնարհաբար խնդրում եմ սեզ շնոր-հել այս քանի մի գիտողութիւններին Նոր-Կար-ի մէջ: Սրբ որ մէկը յարձակուած է, սովորա-բար հասարակութիւնը կամենում է լը-սել յարձակումն կողմի պատասխանը: Սակայն ամեն բանի պատասխան տալ չի լինիլ: Ինչու:

Մենք մի այնպիսի խառն ժամանա-նակում ենք ապրում, որ ոչ որ իւր չափը չէ ճանաչում. մոնթը յարձակու-մ է ուսուցիչի վրայ, դարձելով քննադա-տ մ է փիլիսոփային, մասնագէտն ա-մենագէտ է ցոյց տալիս ինքեան, բնա-գէտը, իրաւաբանը, մատենատիրոսն և այլք մանկավարժի, աստուածաբանի, փիլիսոփայի պաշտօն են ստանձնում առանց ամաշխու, որովհետեւ հայն ու փորը տիրում են զրանց վրայ:

Ոմանք թուելով ուրիշի պակասու-թիւնները, ջանում են ծածկել իրենց մեղքերը անգործութիւնը և գիտական երես կայրելին. մինչև տեղում անկա-րող լինելով պակասութիւնների գտնե-լու, ինչպէս որ «Ես»-ի չանքով բթա-ցած՝ արժանիք հասկանալ չգիտեն, ձեռ խոտտոլանած պակասութիւնները, ձեռ խառն գրեթե և այլն վերցնում են և հարկում իբր սեփական գիւտելու: Կան մարդիկ, որ մինչև անգամ ձեռ սեփա-կան գիւտելը կըվերցնեն կըհարաւա-կեն, առանց ձեռ անունը յիշելու. դը-րերի անուններ կըտան, որոնք ոչ տե-սիլ են, ոչ կարգապէս ամենեկին չկը-հասկանալով: Մի ուրիշը կըթոնաւո-րուի ձեռ լեզուի առանձնապատկու-թիւններից, բայց ինքը բերականակա-ն տարրական կանոնների զանգառու կը-լինի: Կործ կած է գործը. «ճապարակ թիւրի նկարագրութիւն», և որպէս տը-գէտ է հայերէնին, այնպիսի էլ ծոյլ լի-նելով՝ չի բանալ բառաբանը տեսնելու համար, որ ճապարակ նշանակում է «1. մազիլ, ճիւղան. 2. տեսակ մը չաման»:

Գրականական գոյութիւն, գրակա-նական ըմբոստութիւն, գրականական ինքնահաստատութիւն, գրականական ե-տապալտութիւնը չափերին ուղղութիւն է տալիս, էլ կըհաստատեն ձեռ արդարու-թեան այդ մարդիկ, որոնց վրայ հայն ու փորը փղավարի մուրճ են դարձել: Ինչպէս զարմանաք. եթէ իշավարն երկաթուղու մեքենագէտ է ուղում լի-նել, իսկ գարբինը՝ փիլիսոփայու:

Եթէ դրանց վրայ հայն ու փորն է տիրում, էլ ինչպէս զարմանաք, եթէ պաշտօն բունարարողները ներշնչում են պաշակներուն, թէ սրանք ամեն ինչ գիտեն և կարող են ամեն բանի վրայ ճշմարիտ դատողութիւն տալ, միայն թէ ջանան միջոց ձեռք բերել հաց գըտ-նելու և ոչ թէ մարդ դառնալու: Ինչպէս զարմանաք, եթէ քաղաքակրթութեան պոսացողներն սմանք անբարոյականու-թիւն են համարում փոշիթաթիս գըր-չագրները բըքերը և մինչև անգամ հրա-պարակով քարոզում են թողելու այդ փառած աշխատանքներն և «Ես», «Ես» նուիրուել, չգիտնալով որ այժման քաղաքակրթութեան հիմնաքարն այդ գրագրերի վրայ է դրուել, այլ և «Ես» սասած փոր, հաց, գուարճութիւն և «Ես»-ի այլանդակ ու անոսանձ ընթացք ասել չէ:

Չասնք թէ անիլստականութեան, վայրահաշտութեան և պրոստութեան չըջանում ենք ապրում: Ապա ինչու կսկիւրդիլոսի արցունքներ են թա-փում, թէ լաւ հոգեբանականներ չու-նինք, միթէ չըգիտեն, որ լաւ հոգեբանական ուստարանի աշակեր-տըն է և Հայաստ. եկեղեցու որդին, իսկ աւետարանի է Հայաստ. եկեղեցու նշանաբանն է փրկել և ոչնչացնել այդ գէպի անկումն տանող ուղղութիւնը:

Իւր ճշմարիտ աշակերտներին է ա-սում Քրիստոս. «Մի՛ սպասեմք հոգա-ցէք և ասիցէք, զինչ կերիցուք կամ զինչ արբուք կամ զինչ զգեսուք: Զի՞ ըստ անշնայ անշնայ անշնայ... Ինչպի-ցէք նախ զարքայութիւնն Աստուծոյ և զարգարութիւնն նորա, և այդ տմենայն յաւիցի ձեզ»:

Ինչ և իցէ: Մի բան եւ. Մուրճ-ի պ. խմբողի-րը ջանում է իւր անհատութիւնը ծած-կել և ընկնում է մի նոր ծուգակի մէջ: Իւր գրախօսութեան ճակատին դրուած

են թէ գերմաներէն և թէ հայերէն գըր-քիս խորագիրը, մինչդեռ պ. խմբողի-րը իւր գրախօսի նման չգիտէ, որ հա-յերէնս գերմաներէնից թարգմանուած չէ, այլ գերմաներէնը գըրքիս «Ես» է: հայերէնից, Գերմաներէնը 121 երես է, իսկ հայերէնը 23+225. Եւ կամ որովհ-է տեսնուած, որ չկարողացած գըրքի ա-նունը դնել գրախօսութեան ճակատին և ինչ խմբողութիւն է այդ թղա-տըրը:

Պ. խմբողիւն ոչ մի գրուած չէ կարդացել, իւր չկարողացածի լեզուի վրայ է յարձակուած: Բայց եթէ Մուրճ-ը կամենայիք բերականակաւ սխալներից մաքրել, պէտք է մոմի մէջ թաթա-խելիք և վրայից նորէն գրելիք: Իւր խմբագրած մը յօդուածն է հայերէն համարում, թող ասէ և մենք վերու-ծենք, դենք բնթերցողների առաջ դա-տնուել:

Մուրճ-ի պ. խմբողիւրը Նոր-Կար-ում իմ գրած նամակից հոտ է առել, բայց զարմանալի է, որ այդքան նոր հոտառութեամբ հանգեւած չէ զգու միւր քթի տակ չնչող «ամենահոտը» (զորօր, Մուրճ, № 10, էջ. 1481, 1490. և այլն): Զի՞ տեսնես դիւր յակաւ եղբոր քո, և ի քում տկանդ զդերանդ ոչ տե-սանես:

Ա. Տէր-Միլեղեան.

ՋՐՈՑՅՆԵՐ

ՊԱՐՈՎԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՅ

II.

Մեր նախորդ յօդուածով (Նոր-Կար, № 166) մի գաղափար տուինք պարսից հոգեբանականութեան մասին: Յոյց տեսցինք նրա ունեցած ազդե-ցութիւնը թէ հասարակ մարմնի և թէ նոյն իսկ կառավարութեան վրայ:

Այժմ ի լրումն այդ յօդուածի ու-ղում ենք դարձեալ մի երկու խօսք հա-տը:

Այն օրուանից, երբ իսլամական կրօ-նի հիմնադիր իմամները գանազան եր-կըններում նահատակուեցին, պարսից հոգեբանականներն իրենց նախորդների յիշատակը յաւերժացնելու նպատակով չբաւականացան բերանացի գանազան անհեթեթ վրոյցներ տարածելով տղէտ ժողովրդի մէջ, այլ հանձարեղ, տաղանդ ունեցող հոգեբանականներն անգամ ի-րենց սուր զրիչն իսկ նուիրեցին իմա-մների յիշատակին, գովելով և մինչև եր-կինք բարձրացնելով նրանց՝ իմամնե-րի գործերը:

Այսպէս, օրինակ՝ բաւական է եթէ թերթիւն լինիք պարսկական կրօնական թղթերում, մենք կարող ենք օրինակ բերել պատմութիւնից իմամ Յուսէյնի նահատակուելիք Փարսիայում: Այդ պատ-մութեան (եթէ կարելի է պատմութիւն անուանել) մէջ առում է. «Իմամ-Յու-սէյնին և իւր կողմնակիցները, որոնք թիւր եօթասուն և երկու հոգուց աւե-լ չէր, մի օրուայ ընթացքում իրենց թշնամիներից 300,000 հոգի տա-պալեցին՝ պատերազմի դաշտում:

Սակայն այլ անալի լուարուք. իբր թէ իմամի արի անչափ գործածութիւնից՝ սուրը մտել էր նրա ըմբամտի ու ցու-ցամտի արանքը, բայց այնուամենայ-նիւ նա կաւում էր պատերազմի տակ զաչառում... Ահա, պարսից հոգեբան մատենագիր-ներն այդ տեսակ անհեթեթ սխալագը-ծութիւններ են նուիրել իրենց իմա-մների յիշատակին և տղէտ ամբողջ միա-նք կաշկանդել Պարզ է, որ այդ տե-սակ վրոյցները պատմական տեսակե-տից ոչ մի նշանակութիւն չունին:

Սակայն զարմանալին այն է, որ նախ-կին դարերի մթնոլորտով ապրում ու չնչում են արդի պարսից հոգեբանա-ները: Նրանք, կարծես, սանդուղտ են ստաւ, անհեթեթ լուրեր տարածելու տղէտ ժողովրդի մէջ, որը արամադիր է հաւատ ընծայելու այդ տեսակ վրոյց-ներին:

Թէպէտև հրաշքների դարը վաղուց արդէն անցած է, բայց ոչ Պարսկաս-տանի համար:

Մեր աստծոներին ապացոյց կարող ենք բերել մի գէպը, որի մասին գրեցինք իւր ժամանակին (Նոր-Կար, № 151, Խորասանից գրած լուրը):

Անցեալներում Խորասանի մայրաքա-ղաք Թուրք — Մաշազու մուղէկիւր կրօնական թղթանդակութիւն ունեցող մի բրոյշիւր է լոյս ընծայել: Ընթերցող-ներին այդ բրոյշիւրի մասին գաղափար տալու համար՝ քաղաւածօրէն առաջ ենք բերում հետեւեալ կարեւոր կտորը: «Ինչպէս ձեզ, իսլամի ուղղափառ գա-ւաղներ... Այլա՞նք, մարդարեւ, իմա-մների օրհնութիւնը լինի ձեզ վրայ...» Այդ տեսակ խօսքերով դիմում է ժողո-վրդին Մաշազու մուղէկիւր և ապա շարունակում. «Մօս օրերս Այլա՞նք ժա-ռանգ իմամ Յուսէյնի գեաւորներին աշխարհում մի հրաշք գործեց, որի հետ ձեզ եւս ծանօթացնեն ես, մարդարեւ նուսաւ մոտաւ, ունեւոր չեմ համա-մարում... Այնուհետեւ սկսում է նկա-րագրել Բագուն իւր դիւրքով ու բնու-կիւններով և, ի միջի այլոց, ասում է. «Իմամը դիմամը է գործել այդ հրաշ-քը, որպէս զի գեաւորներն ուղղա-փառ հաւատքի գան...» Դրանից յետոյ անցնում է յայտնի դէպքի մանրամասն նկարագրութեան, որի մասին ես՝ Խո-րասանից և մի սուրբ Ռաշտից՝ հա-ղորդել էինք: Նոր-Կար-ին Բրոյշիւրի մէջ գետեղուած են ազգի կերպով հա-նուած՝ թուով երեք հատ նկարներ:

Առաջին նկարը ներկայացնում է պարսկների «մուհարբէ-ի» տօնը, երկրորդը՝ մի պարսկի միացած եւրո-պական հողուտով մի կնոջ հետ... Նո-րորդ պատկերը ներկայացնում է՝ մի քանի հայեր, որոնք իբրեւ՝ ակնա-տես լինելով այդ հրաշքին՝ կրօնավոր են եղել: Բրոյշիւրը վերջանում է մի ուղերձով, որով պատուիրում է բոլոր իսլամականներին փոքր տալու Այլա-հին: Այդ բրոյշիւրից մի քանի օրուայ ընթացքում հազարաւոր օրինակներ ձրկարար ցրուեցին Պարսկաստանի հե-տաւոր երկրներում:

Հետաքրքրական էր իմանալ թէ ինչ փառաւոր ընդունութիւն գտաւ այդ չինծու, պոչուր և խայտառակ բրո-չիւրը: Ամեն տեղ, իւրաքանչիւր չըջա-նում այդ մասին շատ խօսեցին, սա-կայն գրաւոր ոչ մի խօսք: Պարսկներ-ը ուրախութեամբ չափ ու սահման չկաւ, որ՝ իմամը գետուրների աշ-խարհում հրաշք գործեց...

Զարմանալու չէ, որ իսլամական կրօ-նին իւր ամբողջութեամբ այսպիսի հիմ-քերի վրայ է դրուած:

Պարսից հոգեբանականութեան պէս մի տարր, որ այժմեան լուսաւոր դարում գիտէ մարդը մոլորեցնել, կաշկանդել, ուրեմն ինչպէս չի լինիլ արած նախկին դարերում... Նա այն աստիճան ստորա-ցած է, բարայտալէս ընկած, որ մարդա-վայել լիզուով չղորէ իւր ժողովրդին բուն հատկանքներ: Ապա ո՞ր միաց, որ նա տղէտ, խաւար ժողովրդին բարձ-րացնել, նրա միտքը լուսաւորել, մարդասիրական գաղափարն արծա-ծել: Նա հենց ողբից հետո է եղել այդ բոլորից և յաւիտեան հետո էլ կըմնայ:

Խորապէս պիտի ցաւել այն տեսլը իրողութեան վրայ, որ չնայելով իսլա-մականութիւնը լոյս աշխարհ ընկնելուց մինչև այսօր այդ տեսակ խայտառակ չինծու. բաներով է իւր դոյութիւնը պահպանում, այնուամենայնիւ իւր հա-

մակրողները թիւն օրէջօր ստուարա-
նում է:

Ան—երկը.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱՆՈՒՄ, 24 դեկտեմբերի.—Լրանում
է այս տարի Բագրուի հայոց Մարդասե-
րական Ընկերութեան խորհրդի ան-
գամները պաշտօնավարութեան երեք
տարին Այդ ընկերութեան եկող ամիս
(յունուարին) կայանալիք ընդհանուր
ժողովը պիտի գրադուի ի հարկէ և նոր
անգամները ընտրութիւնով: Հիմառե-
լով անցեալ ընտրութիւններում և առ-
հասարակ ընդհանուր ժողովներում տե-
ղի ունեցած մի քանի տղեղ իրողու-
թիւնները վրայ աւելորդ չենք համա-
րում մեր կարծիքը յայտնել այդ մասին
օր առաջ:

Բագրուի Հայոց Մարդասերական Ըն-
կերութեան անդամները բաժանուած
են չորս դասակարգի—կէսօրէի, օրի կէ-
սան հետ չեն միաւորուած պարտաւո-
րիչ դրամական նուիրարութիւններ,
պարտաւոր՝ որ նուիրում է մէկ անգամով
ամեն ժամանակի համար ոչ պակաս
քան հազար ռուբլի, և օրի կէս-
րում է նոյնպէս մէկ անգամով և ամեն
ժամանակի համար ժողովուրդ քան հազար
ռուբլի, և քաջօրէի որ նուիրում է իւրաքան-
չիւր տարի ոչ պակաս քան հինգ ռուբ-
լի Վերջին տեսակի, այն է տարեկան
անդամների թիւը, առհասարակ, ընտ-
րութիւնները չեղած տարիներում շատ
սակաւ է լինում, մինչդեռ ընտրութիւն
եղած տարիի սպասածից քանի քանակի
է հասնում Այս փորը և բոլոր ինքեան
հասարակ երկայթի մէջ մի քանի անգամ
ունչուտ թագնուած... և հենց այս
չարաբաստիկ ան-ն է, որ այնպէս պա-
տահական ձև է տուել Մարդասերա-
կան Ընկերութեան համարեալ բոլոր
տարեկան անդամներին Մենք կարելի
չունենք թագնուած ան-ը լուսարանե-
լու... Միայն առաջ ենք բերում, այն
է իբրև նմուշ, հետեւում մի քանի կէ-
տերը:

Նախ իւր ամբողջ կեանքն ուրիշ
քաղաքում կամ մի գիւղում անցկացրած
մէկը զայիս է Անտանայ երկիրը դար-
ձած Բագրու իրեն համար բախտ օրո-
նկու և ան առաջ պարտը, լսելով
կայանալիք ընդհանուր ժողովի մասին,
վճարում է հինգ ռուբլի—բաւում է
Մարդասերական Ընկերութեան անդամ
և ամեն ժողովին մասնակցելու: ձեռք
բերելով այդանոց Ընկերութեան կոնո-
նադրութիւնից մի օրինակ՝ տարբերան
բաշխում իւր թէ ժամօթանում է ամեն
ինչի և սկսում է ժողովի սուղ ժամա-
նակից մի քանի ժամ էլ ինքը խել—
իմա ջուր ծեծել—իւր պերճախօսու-
թեամբը:—Անցեալներում մի այսպիսի
նորեկ պերճախօս մինչև անգամ ըն-
տրութեան է ընդհանուր ժողովի նախա-
գահ, որը սակայն՝ ստանձնած զործի
անցեալին և անդամ ներկային գիտակ
նու տեղեակ չլինելով, ուստի և շարու-
նակ սխալներ անելով, —չուտ-չուտ ան-
գամ, և ան սխալեցայա, անի, դա, ևս
սխալեցայա է կրկնում...

Նրբորդ օրինակ.—այդ ընկերու-
թեան մի ուրիշ ընդհանուր ժողովում
ընկում էր մի փափուկ խնդիր Մի
հարուստ հայ վաճառական տաւր հա-
զար ռուբլի էր նուիրում ընկերութեա-
նը՝ մի երկու անմիջ պայմաններ ևս ա-
ռաջարկելով Ընդհանուր ժողովը դը-
ժուարանում էր այդ բոլոր ինքեան չըն-
չին պայմաններն ընդունելու: Դիւրով
անմիջից ամանք խոստանում էին, որ
կըրամոգեն պարոն նուիրատունը հրա-
ժարել իւր բարեգործութեան նուիրա-
ծի հետ որեւէ պայման առաջարկե-
լուց: Այդ միջոցին ուրիշ է կանգնում
ընկերութեան գործերին անմանթիւ
և նուիրատու վաճառականը հետ թե-
թե ընդհարում ունեցած մի տարեկան

անդամ—մեր այժմեան կեանքի լուս-
նոտ ազատամտութիւններով առաջ-
րուածներէն—և, զանազան օրինակներ
բերելով Մոսկուայում ու Պետերբուր-
գում իւր թէ տեղի ունեցած անգամա-
դէպքերից, —համարձակում է ասել,
թէ կուզ նուիրատու պարոնը հրաժա-
րուի էլ իւր այդ առաջարկած պայման-
ներէն թէ զարմալ նրա տաւր հա-
զար ռուբլու վրայ և յետ դարձել ի-
րեն...

Նրբորդ օրինակ.—զարմալ զոյն ըն-
կերութեան մի ուրիշ ընդհանուր ժող-
ովի օրերում՝ բազմաթիւ հայ բանուոր-
ների մի վերակացու, զանազան համոզ-
կեր խօսքերով՝ կարողանում է մի հա-
րուստ հայ վաճառականի երկու-երեք
հարիւր ռուբլին զոհել՝ իրենց արքա-
նականներին ընկերութեան տարեկան
անդամ դարձնելու և այդպիսով ընդհա-
նուր ժողովում իրենց ձայնը շատացնե-
լու համար... Ընդհանուր ժողովի գիւղ-
ըրը ներս են խուճում 40—50 բանուոր
տղերը, անդամ դրում և չարքով նըս-
տում աթոռների վրայ, հետեւանք լի-
նում է այն, որ խորհրդի անդամ են
ընտրուում ուրիշների հետ միասին և
յիշատ վաճառականը՝ 60 ձայնով և՛ օ-
վերակացուն՝ 62 ձայնով...

Օրինակներն անթիւ են: Բայց բաւա-
կանանքը գէթ այսքանով:

Սակայն ինչն է ստիպում Մարդասե-
րական Ընկերութեան այսպէս խաղա-
լիք միայ պատահական անգամների
ձեռքին: Սա մի վառագաւոր ճանապարհ
է, որ կարող է իրեն երբ և իցէ դէպի
կորուստ ևս առաջնորդել... Սա և մի
խոշոր անարդարութիւն է:—94 թիւ
յունուարին տարեկան անդամ գրուող
մէկը ինչ իրաւունք կարող է ունենալ
93 թիւ տարեկանիւ ընկնելու և վերաբ-
ցնելու՝ քանի որ ինքն այն թուին ան-
գամ չէ եղել, և ինչ իրաւունք կունե-
նայ այդպիսի մէկը՝ ամբողջ երեք տա-
րի գործելու համար ընտրուող խոր-
հրդի անգամների ընտրութեանը ձեռ-
նամուկ լինելու, քանի որ ինքը հենց
միայն այդ գիշերն է՛ օր...

Հրաւիրում ենք խորհրդի այժմեան
անդամների լուրջ ուշադրութիւնն այս
կարևոր կէտի վրայ: Թող շատեան
Ընկերութեան ընտրողական այնքան
օգտակար սկզբունքն է չարք չըրծա-
ղելու համար սրտացաւութեամբ հո-
գալու, որ առաջիկայ ընդհանուր ժող-
ովում ևս նմանօրինակ և անելի բարձ-
րաստիճան անկարգութիւններն ազատ
ու անարգել ասպարէզ չստանան՝ ի-
րենց վնասները հետեւանքներով:

Ուսուցիչ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանական լրագիրներն առանձին
կարեւորութիւն են ստալիս այն բանին,
որ պրուսական միներալների ուղղակից
ժողովներից յետոյ կայսրին ներկայացել
են կանցլերը և Ֆինանսական, գիտու-
թական ու լուստարութեան միներալը-
ները Այդ մասին շատ խոսուեց և Բե-
րլինում «National Zeitung»-ն այդ տե-
սակցութիւնների առթիւ միջի ալլը,
գրում է. Պարզ երևում է, որ այդ
խորհրդակցութիւնների նիւթն երկրի
ներքին գործերի դրութիւնն է, որ հո-
ղատելի հակացոյցերի չնորհիւ խիստ
բարդուել է: Այդ խորհրդակցութիւն-
ներն ունեցան այն նշանները, որ ֆի-
նանսական միներալ Միքսերն առժամա-
նակ յետաձգեց իւր ֆինանսական ծրա-
գիւղը ընտրութեան առաջարկելուց:
Ֆինանսական միներալի օրդանն այդ
յետաձգութեան մասին հրատարա-
կեց, սուկացնելով, որ պետական
կանցլերի և պ. Միքելի միջև ոչ մի
տարաձայնութիւն տեղի չէ ունեցել:

—Ֆրանսիական լրագիրները հոգոր-

դում են այն նոր ընտրութեան մասին,
որին ենթարկել է Վալտերին հատարա-
կապեալութեան դատախազը: Վալտե-
րն դատախազին յայտնել է, որ
ինքը մտադիր չէ եղել սպանութիւն
կատարել, այլ կամենում էր վի-
րաւորել մի քանի պատգամաւորների
և պատուում իրարանցում ձգել: Ապա-
ցոյց իւր ասածին նա մատնացոյց արեց
ուսմբի թոյլ կազմութեան վրայ: Այնու-
հետեւ Վալտերին երկար հոգեք ու փորձ
է արել դատական ընկիւղ: Այս հոգեք
ու փորձի մասին լրագիրները լուծիւն
են պահպանում:

—Օրլէանում լուր է տարածուած, թէ
անիշխանականները մտադիր են ծնը-
ղեան տոներին յօգս ցնդեցնել մի քանի
եկեղեցիներ: Հիմառելով տարածուած
լուրերի վրայ, տեղական կառավարու-
թիւնը նախազգուշացուցիչ միջոցներ էր
ձեռք առել, նախապէս կալանաւորելով
մի երկու վտանգաւոր անիշխանակա-
ններ: Սակայն տոները շատ խաղաղ
են անցում և ոչ մի տնկարգութիւն տե-
ղի չէ ունենում:

—Պարագից հաղորդում են, որ Մրուս-
յին սպանողները փող են ստացել չե-
լական ժողովից: Պարագից զաղտնի ընկերու-
թեան զանաւարները: Սառում են, որ
Գոլեթալը սպանութիւնը կատարելուց
յետոյ գնացել է այդ մասին յայտնել
միտոյիշխական կուրի քարտուղար ու-
սանող Չիլեկին: Սակայն միտոյիշխա-
կան պատգամաւորները բացէ ի բաց
հերքում են այդ լուրերը, որ իւր թէ
իրենց քարտուղար Չիլեկը օմլադինեան
ձգտումները համակիր է Չիլեկին քար-
տուղարութեան պաշտօն են տուել մի-
այն նրա համար, որ նա որոշ վարձա-
րութիւն ուսանալով կարողանայ ձա-
րանակել իւր պարտաւորութիւնը հա-
մալարանում: Գոլեթալը խոստովանել
է ամեն բան, նրա այդ խոստովանու-
թիւնից կառավարութիւնը ընդարձակ
տեղեկութիւն է հաւաքել ժողովից: Պարագից
զաղտնի ընկերութեան գործողութիւն-
ների մասին:

—Սիբիրայում անեղ ունեցած վեր-
ջին անկարգութիւնների մասին լրա-
գիրները հետեւեալն են հաղորդում:
Սիբիրայի Կատարկիտարանո չըջանում
խնուել վրայ բանող բանուորներն այ-
րել են պահականցը, մաքսային կեղ-
րոնական թիրոն, հարկահաւաքի բու-
րոն, հաշտարար դատարանը և մի եր-
կու է ուրիշ չինութիւններ: Զինուոր-
ները հանգրդել են հրգեհը, Խոտարար-
ները բանտից ազատել են այն բան-
տարկականներին, որոնք զբաղեց մի բու-
նի ժամանակ առաջ անկարգութիւն-
ներ յարեցանելու համար բանտարկուած
էին: Կառավարութիւնը կարողացել է
հրգեհնու վտանգից ազատել քաղաքային
խորհրդարանը, բանկը և պոստ-հեռագրա-
տունը: Անկարգութեան տեղը օգնական
զօրք է ուղարկուած: Խոտարարները
մեծ հանդէսով և ցոյցերով ման էին
ածում թագաւորի պատկերները: Բան-
տարկուած են խոտարարների գլխաւոր-
ներից մի քանի հոգի: Պարագից պրե-
ֆէկտը պաշտօնից արձակուած է և նրա
պաշտօնն առ ժամանակ յանձնուած է
Պարագիցում գտնուած զօրքերի հրա-
մանատար գեներալ Մորա Վարայի-
նոյին:

—Մադրիլից հաղորդում են, որ թա-
գահի-խանակարանէին ստորագրել է
Գերմանիայի, Անգլիայի, Իտալիայի և
Ֆրանսիայի հետ կապած առևտրական
դաշնագրերը, որոնք իրենց գործութեան
մէջ են մտնում 1894 թ. յունուարի
մէկից:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Չինաւ բաշ.—Շատերը թերեւ կար-
ծում են, թէ Չինաստանում բանկեր
չկան, բնդհակառակը, երկային կայա-
րութեան մէջ ոչ թէ միայն բանկեր
կան, այլ և գուցէ ոչ մի երկրի բան-

կերում այնքան սպառնով չի կարող
մնալ փողը, որքան չինական բանկում:
աւելի քան 500 տարի է, որ Չինաս-
տանում ոչ մի բանկ չի սնանկացել:
Դրա պատճառը շատ հասարակ բան է:
Չինական օրէնքներով բանկերի սնան-
կանալու դէպքում բոլոր գիրքերը ներս
ու ծառայողները գլխաւորում են:

Նոր օգր.—Ա. Գ. Ռուբինշտայնը մի
նոր օպերա է վերջացրել «Բրիտանա»
անունով, որ այս ձմեռ պիտի ներկա-
յացնուի Բրիտանիայում:

Չինաւ բաշ.—Շիբադոյում ու-
տիկանութիւնը ներկայումս խիստ զը-
ժուար գրութեան մէջ է, չինականով
թէ օրինագրի մէջ ինչպէս գտնել մի
յօդուած, որով կարելի լինէր գիմադրել
այնտեղ ապրող չինացիների մի սովո-
րութեանը: Բանը նրանումն է, որ
չինաց գործակալներն այժմ սկսել են
Չիբադոյում մտած չինացիների մար-
միւնը: Իրենց սովորութեան համեմատ,
յատուկ պատրաստութեամբ ուղարկել
հայրենիք: Այդ նպատակով նրանք ժա-
մանակաւոր գերեզմաններից հանում
են դիակները, եկում են առանձին
կաթանների մէջ և դնելով մետաղական
դազանների մէջ՝ հանապարհ են ձգում
դէպի հայրենիք: Համալսարի է, որ մե-
ռելներ եփելու գործողութիւնը շատ էլ
հաճելի չէ տեղացի ընկալիչներին, բայց
ուսուկանութիւնը օրէնքով չի կարող
արգելել չինացիներին այն, ինչ որ ա-
ւանդութիւնը սահմանել է նրանց հա-
մար: Ուստի չինացիներն առ այժմ շա-
րունակում են այդ աւանդութեանը
խափել հետեւի:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՆՈՐ-ԳՈՐ-Ի

ՀԻՒՍՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՌՈՒ, 27 ԴԵՑԵՄԲԵՐ.—Նրէկ այստեղի
թատրոնների մէջ ներկայացումների
ժամանակ ձգել էին յուզիլ թերթիկներ:
այդ առթիւ մի քանի հանդիսատես
անիշխանականներ են կալանաւորուած
և նրէկ ամբողջ օրը Պարագիցում աչքի
ընկնող աղակաւոր տեղի չեն ունեցել:
Սիբիրական գաւառներում կարգը վե-
րականգնեցրած է իշխանութեան կող-
մից: Սիբիրական, Տրապանի և Կատանի
մի քանի համայնքներում յուզումը դեռ
ևս շարունակւում է:

ՀԱՌՈՒ, 28 ԴԵՑԵՄԲԵՐ.— Նրէկ Գարի-
բալդի կամքի մօտ ժողովուրդներն մի
խումբ բանուորներ և գնացին գէպի
քաղաքի կեղծոնը երկու կարմիր գրո-
չակներով: Ոստիկանութիւնը փակեց
նրանց ճանապարհը կամքի վրայով
անցնելու: այն ժամանակ բանուորների
միջից սկսեցին տարճանակ արձակել:
Ոստիկանութիւնը խլեց դրօշակները և
խուզեց ամբողջ Նրէկ բանուոր անիշ-
խանականներ ձեռքարկուած են Բեա-
կիներն այդ միջնադէպին անսարգեք
վերաբերուեցին:

Գեներալ Մարրոն պատերազմի ժա-
մանակ երեք դատարան է հիմնել
Պարագիցում, Մեսսինում և Կայստանի-
գետում: Պատերազմի ժամանակի օ-
րէնքները կը պարտադրուին հրապարա-
կական ցոյցերի, անկարգութիւնների և
խռովութիւնների ժամանակ կատա-
լում ոճրագործութիւնների վերաբե-
րում:

Խմբակի—հրատարակիչ՝

ՍՊԱՆԻԱՆ ՍՊԱՆԻԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԽՈՋԻՎԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հոլովից Օրդգրներէ լրագրի այն տա-
րուայ օգոստոսի 171 համարում գետե-
ղուած էր Հաւաքարի հայոց Խոջիվան-
քի գերեզմանատան մասին մի յօդուած,
որի մէջ ի միջի այլոց ասուած էր, թէ՛
Չնայելով Թիֆլիսի հայ - հասարակու-
թեան պահանջին, հայտարարանի հա-
զարաբաժնի հայի չէ տալիս:
Ուղղելով նոյն լրագրի միջոցով սխալ-

մամբ մամուլի մէջ մտած՝ իմ անձնա-
ւորութեան վերաբերեալ լուրը, ես խոս-
տացել էի մօտ ապագայում ծանօթա-
ցնել նոյն հասարակութեանը այն գոր-
ծի մանրամասնութիւնների հետ:

Սկզբում ես կարծում էի, որ անձամբ
բացատրութիւն անելով ում հետ հարկի
է, կը վերականգնեմ զարծի օրինական
ընթացքը: Բայց որովհետեւ իմ աշխա-
տանքը դուր անցաւ, ուստի և ես ստի-
պուած եմ դիմել մամուլի օգնութեան,
որպէս զի հասարակութիւնը որպէս թէ
ամանք ինչ տեսակ ջանքերով ձգտում
են հասնել իրենց առաջադրած նպա-
տակին, տեսակով անելով մինչև ան-
գամ այն անհիշելի օգտակար արդիւն-
քը, որ կազմում է իւրաքանչիւր բարի
բրիտանականի նուիրական ցանկութիւ-
նը: Հաւաքարի հայոց Խոջիվանքի գե-
րեզմանատունը գոյութիւն ունի ահա
մի քանի դար և այդքան երկար ժամա-
նակի ընթացքում կառավարուել է ու-
սանձին հոգաբարձութեամբ, որին միշտ
ընտրում էր հայ հասարակութիւնը, իսկ
հայոց հոգևորականների մասնակցութիւ-
նը միայն նրանում էր կայանում, որ
այդ հասարակութեանը հոգաբարձուներ
ընտրուե համար հրաւիրում էր վիճա-
կային աստիճանի չինութեան մէջ:

Ես չեմ խօսել իմ նախորդ հոգաբար-
ձուները գործունէութեան մասին, բայց
և չեմ կարող չլիշատակել ընդհանուրին
յայտնի իրողութիւնը, որ Սիբիրայի
հանգստարանը մինչև 80-ական թուա-
կանների սկզբները ներկայացնում էր
մի աւելակ՝ բառիս բուն նշանակու-
թեամբ, նա տեղական աղքատ դաս-
կարի համար թղթախաղի, դուժարի
ասպարէզ էր: այդ դասակարգը չէր
խնայում ոչ միայն դամբարանների գաւ-
դարանները, այլ և գերեզմանների խո-
չերը: Անասն ձկնատոնների չէին խնա-
յում և այն տիկնանց կամայի համես-
տութիւնը, որոնք անգղուշութիւն էին
ունենում միայնակ՝ առանց տղամար-
դոց, այնցնելու իրենց սիրելիների չի-
րմները: Կրկնում եմ, որ այս բոլոր
յայտնի է հայ հասարակութեանը:

1879 թուի վերջին Թիֆլիսարեակ
օրգիւղը ծնողներից մէկը գրկուեցաւ
իւր միակ որդուց, որը հանգչում է Խո-
ջիվանքի գերեզմանատանը: Հանգու-
ցեալի հայրն ու մայրը յանձնակի տյ-
ցելով իրենց սիրելի չիլիւնը, ուշա-
դրութիւն դարձրին հանգստարանի ուղ-
բալի դրութեան վրայ և ցանկութիւն
յայտնեցին համալիրող հասարակութեան
աջակցութեամբ հոգս տանել կարգի
բերելու: Խոջիվանքի հանգստարանը և
այս նպատակով 1881 թուին առաջնոր-
դարան ժողովի հրաւիրուեցաւ հայ հա-
սարակութիւնը, որ և ընտրեց 3 անձից
նոր հոգաբարձութիւն՝ բաղկացած գոր-
ծին ձեռնարկողից, նախկին հոգաբար-
ձուից և ինձից: Բոլոր առհեռն գու-
մարը, որ ընդունեց նոր հոգաբարձու-
թիւնը հինգ՝ կազմում էր 273 ռուբլի:

Դործի ձեռնարկելով՝ նորընտրի հո-
գաբարձուները կամուր նուիրատու-
թիւններով և նոյն իսկ գործի ձեռնար-
կող չօչափելի օժանդակութեամբ՝ կարճ
ժամանակում ժողովիցին 7222 ռուբլի և
օնյապաղ օկսեցին մի ամուր կողմէ
պարիսպ կանգնելու արեւելանի աղբից,
որտեղից հանգստարանի աւելի շատ էր
ենթարկում աւելման Այդ կերպով ա-
պահովելով ըստ կարելոյն 100 հազար
ընակիչ ունեցող Թիֆլիսի ննջեցեալնե-
րի յանդիմանական հանգստեան տեղը,
հոգաբարձութիւնն այնուհետեւ դարձու-
ցաւ հանգստարանի ներքին բարեկար-
գութեամբ՝ չղիմելով այդ նպատակի
համար առանձին ժողովարարութեան,
այլ բաւականանալով գերեզմանների փո-
րկուց գոյացած և յուլարձանների կանգ-
նեցնելու համար սահմանուած արդիւն-
քով:

Այդ միջոցին Թիֆլիսում հայոց նոր
վիճակաւորի կարգադրութեամբ հիմ-
նուեցաւ «Թիֆլիսի հայոց քահանաների

Док. Цевзурю Тифлисе, 28-го. Декабря 1893 г. Տպարան և լրագր. Ա.Ախիզ-Շահադարևանյան: